

HALI VE KILİM

1. ÜRÜN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

1.1. Ürün Tanımı

Halı, yün pamuk ya da ipek iplikten, çeşitli düğüm teknikleri kullanılarak üretilen dokuma (yaygı) olarak tanımlanmaktadır.¹ Döşeme yaygısı olarak kullanılan halı uzun ömürlülüğü ile dayanıklı bir tüketim malıdır.

Halının üç elemanı vardır. Bunlar; halının temelini oluşturan saçak uzantıları şeklinde dışarıya taşan çözümlü kısmı, enlemesine giden ipler şeklinde atkı kısmı ve halının tüylerini meydana getiren düğüm kısmı olarak nitelendirilmektedir. Halının işçiliğinde, düğümün çeşidi yanında, atkı ve çözgünün özellikleri, özellikle de kullanılan malzemenin çeşitliliği önem taşımaktadır.

Kilim ise Orta Asya, Anadolu, Balkanlar ve İran'ın bazı bölgelerinde dokunan havsız döşeme yaygısıdır. Kilim ile halının en önemli farkı kilimin yüzünde belirgin olan motifin çeşitli atkı ve çözümlülerin birlikte dokunması sonucunda düz bir taban oluşturmasıdır. Halı yapımında ise değişik renkteki genelde yün olan iplikler, çözümlülerin üstünde örülerek atkıların sıkıca birbirine bastırılmasıyla birarada tutulmaktadır.²

Kilim dünya literatürüne türkçe bir kelime olarak girmiş olup, Türkiye dışında yakın bölgeler olan Balkanlar, Kafkasya, İran, Afganistan, Pakistan, Kuzey Afrika, Pakistan, Orta Asya ve Çin'de de dokunmaktadır.

1.2. Tarihçe

İlk olarak Orta ve Batı Asya'da yer yaygısı olarak kullanılmaya başlanan halı ve kilim Orta Asya'dan Türklerden bugüne gelen bir el sanatıdır. Günümüzde bulunan bilimsel anlamda en eski düğümlü halı MÖ 5-4. yüzyıllara aittir. Rus bilgini Rudenko'nun 1949 da yönettiği Altay kazıları sırasında, İskit tepe mezarlarında bulunmuştur. Pazirik Halısı diye bilinen, 200x189 cm. boyutunda, 36 düğüm sıklığında ve yünden dokunmuş olan Halı, bugün St. Peterburg müzesindedir. Ayrıca bugün İngiltere müzelerinde sergilen MÖ. 5 ve 6. yüzyıllardan kalma halılar bulunmaktadır. Bu halıların özelliği düğümlerinin bugünkü halılara göre kaba olmasıdır.

Anadolu-Türk halılarının bilinen en eskileri 13.yüzyılda dokunduğu tahmin edilen ve Konya'da sekiz parça olarak bulunan halıdır. Yine bu döneme ait on tane daha halı bulunmuştur. Konya, Kayseri, Sivas gibi merkezlerde üretilmiş olan bu

¹ Meydan Larusse

² Kilim.com. Guide and Marketplace Dedicated to Kilim Rugs

halılarda renkler açık ve koyu mavi, kırmızı, sarı, yeşil ve beyazdır. Zeminde aynı renklerin tonları ile stilize bitkisel ve geometrik örgeler yapılmıştır.³ 14.yüzyıl Selçuklu ile Osmanlı halıları arasında bir geçiş dönemi olmuştur. Bu dönemde özellikle hayvan motifli desenler kullanılmıştır. 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı halılarında ilerleme görülmüş ve hayvan motiflerinin yerini soyut bitkisel motifli halılar almıştır.

18. yüzyıldan sonra sanayiinin yaygınlaşması sonucunda el halıcılığı kritik bir döneme girmiş, hatta 19. yüzyılda Hereke'de açılan atölyede işlenen çok nitelikli halılar bile bu gerilemeyi engelleyememiştir. Osmanlı Yönetiminin son dönemine rastlayan bu dönemde makineleşmeye büyük önem verilerek geleneksel dokumalar yerini makine halılarına bırakmıştır. Üretilen el halılarında da el bükümü iplik yerine karışık elyafli iplikler, iplik renklendirmede ise doğal boya yerine kimyasal boyalar kullanılmıştır. Bu dönemde geleneksel el halıları müzelere girmeden yurtdışına götürülmüştür ve koleksiyonculara satılmıştır.

Cumhuriyet döneminde bu yozlaşmaya dur demek amacıyla Sümerbank'ın öncülüğünde el halısı vakıf, kooperatif, atölye ve özel şirket fabrikalarında üretilmeye başlamıştır. Planlı kalkınma dönemlerinde üretici çeşitli kredilerle desteklenmiştir.

Günümüzde özellikle Batı ve İç Anadolu'da kurulan özel atölyelerde bu sanatın yaşatılması için çalışılmaktadır. Bugün Anadolu'da yaklaşık 300.000 halı tezgahı olduğu tahmin edilmektedir. Ancak, dünya el halısı üretiminin dörtte birinin Anadolu'daki bu tezgahlardan sağlanmasına rağmen dünya el halısı ticaretindeki yerimiz % 5 oranındadır. Bu oran İran için % 40, Hindistan için % 17 ve Pakistan için % 16'dır. Ülkemizde bu oranın düşüklüğünün en önemli nedeni kullanılan malzeme fiyatının yüksekliği ve yüksek işçilik sebebiyle kar oranlarının düşük olmasıdır.

1.3. Halı Çeşitleri

1.3.1. El Halısı

Anadolu'nun geleneksel dokuma sanatının örneği olan el halılarının Türk sanat tarihinde özel bir yeri vardır. Ancak, yukarıda da belirtildiği üzere Türkiye'de el halısı üretimi yaklaşık 30 milyon m²/yıl olmasına rağmen, dünya el halısı ticaretindeki yerimiz % 5 oranındadır.

Türkiye'de üretilen el halılarının %3'ünü ipek, %97'sini ise yün halı oluşturmaktadır. İpek halılar ile yün halılar arasındaki fark düğüm adedidir. Genelde ipek halıların ortalama düğüm adedi 100.000 düğüm/m², yünlü halılarda ise düğüm adedi 10.000 düğüm/m² olmaktadır.⁴ Hereke ipek halıda 1m² = 1 milyon düğüm olmaktadır.

Bugün Anadolu'da el halıcılığı en fazla istihdam yaratan ve döviz getiren sektörümüzdür. Katma değeri yüksek ve emek yoğun olan el halıcılığında istihdamın 1,5 milyon kişi olduğu düşünülmektedir. Ancak, son on yılda üretim kaybının %20'lere ulaştığı görülmektedir.

³ Meydan Larusse

⁴ DPT, Tekstil ve Konfeksiyon Özel İhtisas Raporu

Türkiye’de el halıları Türk Standartlarına göre;

- Ekstra ekstra ince
 - Ekstra ince
 - İnce
 - Orta
 - Kaba,
- olmak üzere beş kategoride toplanmaktadır.

Ekstra ekstra ince grup;

- Hereke, Sivas, Yağcı Bedir
- Sivas, Kayseri ve Kemaliye’de dokunmaktadır.

Ekstra ince grup;

- Bünyan
- Kayseri
- Yahyalı
- Ürgüp
- Yörük(Niğde)’de dokunmaktadır.

İnce grup;

- Bünyan
- Taşpınar
- İğneli
- Maden
- Konya
- Kırşehir
- Kula yöresinde dokunmaktadır.

Orta(ikinci) grup;

- Kula
- Kırşehir
- Uşak
- Ürgüp
- Koyunlu
- Isparta
- Konya
- Bergama’da dokunmaktadır.

Kaba grup ise;

- Demirci
- Gördes
- Avanos
- Simav
- Uşak
- Bor
- Fertek yöresinde dokunmaktadır.⁵

1.3.2. Makine Halısı

Makine halıları dokuma, non-woven ve tafting olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Non-woven ve tafting halıda sektör organize olmuş büyük firmalardan oluşmakta ancak, dokuma halıda sektörde büyük firmaların dışında organize olmamış üreticiler de bulunmaktadır.

Tablo 1: Makine Halısı Üretim, İthalat, İhracat, İç Tüketim Rakamları

		1993 (1000m ² /yıl)	1994 (1000m ² /yıl)	1995 (1000m ² /yıl)	1996 (1000m ² /yıl)	1997 (1000m ² /yıl)	1998 (1000m ² /yıl)
Dokuma (90%Wilton)	Üretim	36.950	36.870	49.085	54.438	58.439	60.930
	İthalat	18	26	30	632	178	165
	İhracat	5.198	8.115	12.875	24.306	35.660	36.669
	İç Tüketim	31.410	28.781	36.240	30.764	22.958	24.426
Non- Woven	Üretim	13.280	16.557	12.870	16.960	16.940	16.731
	İthalat	78	108	63	98	254	210
	İhracat	26	186	57	58	30	65
	İç Tüketim	13.332	16.480	12.876	17.000	17.165	16.875
Tafting	Üretim	11.900	13.373	15.073	16.208	18.715	21.100
	İthalat	302.3896	103	209	2.503	4.717	3.843
	İhracat	2.389	3.342	960	4.373	1.500	1.000
	İç Tüketim	9.817	10.134	14.321	14.338	21.932	23.943
Toplam İç Tüketim		54.559	55.394	63.438	62.102	62.054	65.244

Kaynak: TDS

1.3.2.1. Dokuma Halı

Dokuma halıda iç tüketimde %27 oranında bir azalma söz konusu iken, üretim rakamlarına bakarsak, %64 oranında bir artış olduğu görülmektedir. Ancak, ihracatımız 1993 yılında 5.2 milyon m²'den 1998 yılında 7 kat artarak 36.6 milyon

⁵ DPT, age.

m²'ye ulaşmıştır. İthalatımız ise sözkonusu dönemde 9 kat birden artarak yılda 165 milyon m²'ye ulaşmıştır.

1.3.2.2. Non-Woven

Non-wovenda üretim %26 oranında artış göstermiş olmasına rağmen son 3 yılda yüksek oranda bir artış sağlanamamıştır. İhracat ise 2,5 kat, ithalat ise 3 kat artmıştır. İç tüketim de üretim artışlarına paralel olarak %26'lık bir artış sözkonusudur.

1.3.2.3. Tafting Halı

Tafting halı üretiminde %76'lık ve iç tüketimde 2,5 katlık bir artış sözkonusudur. Ancak, ihracat rakamları 1993 yılında 2.3 milyon m² iken 1 milyon m²'ye düşerek %40'lık bir azalma göstermiştir. Bu dönemde ithalat 13 kat artarak diğer alt sektörler göre kayda değer bir artış sağlamıştır.

- Makine halısı sektörüne toplamda bakarsak tüketim artışı 1993-1998 yılları arasında %20'dir. Sözkonusu rakamlar ışığında gelecek dönemlerde de dokuma halı tüketiminde önemli bir artış sağlanamayacağı, non-woven halı tüketiminin düşeceği, ancak tafting halı da bu rakamların daha fazla artacağı görülmektedir.

Tablo 2: Makine Halısının Kullanım Yerleri

	Konut (%)	İşyeri (%)
Dokuma	90	10
Non-woven	55	45
Tafting(*)	75	25

Kaynak: TDS

(*) Son yıllarda bir çok ev ve apartman dairesinin işyerlerine dönüştürülmesi neticesinde tafting halı tüketimindeki artış ortaya çıkmıştır.

2. TÜRKİYE HALI VE KİLİM PİYASASI

2.1. Türkiye'de Üretim

Türkiye halı ve kilim yapımında uzun ve seçkin bir tarihe sahiptir. Günümüzde müzelerde tarihsel eser olarak sergilenen halılardan, bugün yüksek oranlarda ihracatı yapılan halılara kadar bu sanat sıkı sıkıya bağlı kalınan orijinal dizayn, her yöreye ait farklı renk bileşimlerini dikkat çeken özelliklerini muhafaza etmiştir.

İstanbul Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yaptığı zamanda sadece kültürel ve ticari yönden bir merkez olmakla kalmamış aynı zamanda dünyanın

zengin halı alıcılarını da kendine çekerek halı piyasasının merkezi durumuna gelmiştir. İstanbul Birinci Dünya Savaşı'na kadar Doğu Ekspresi Hattının ana istasyonu olduğu için Rus, Afgan, Kafkas ve İran halılarının da transit merkezi olmuştur.

Bugünkü halı ve kilim talebi rakamlarına bakarsak, el halısına olan talepte miktarın önemli bir şekilde artmadığını, ancak el halısı değerinin 14 kat arttığını görmekteyiz. Bunun sebebi, el halılarının kıymetinin artmasına ve giderek daha pahalı rakamlara alıcı bulmasına bağlayabiliriz. Makine halısında da üretim miktarları her geçen yıl azalma gösterirken, üretim değerinde son 4 yılda 2 katlık bir artış olmuştur. Tafting, keçe ve kilim grubunda miktar ve değerde azalması olmuştur. Ancak bu azalma tafting alt sektöründe değil, özellikle keçe ve kilim talebinde azalmadan kaynaklanmaktadır.

Tablo 3: Halı ve Kilim Talebi
(Milyon m² , Milyar TL)

	1998		1999		2000		2001*		2002**	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer
El Halısı	2	5.305	3	5.490	2,1	74.318	2,0	71.317	2,2	75.825
Makine Halısı	15	5.761	15	5.853	7,2	19.735	3,0	8.217	3,9	10.729
Tafting, keçe, kilim	26	6.580	26	6.561	12,4	10.146	6,8	5.590	7,3	5.940

Kaynak: DPT, 8. Beşyılılık Kalkınma Planı, Ankara, 2002

* Gerçekleşme Tahmini

** Tahmin

Tablo 4: Halı ve Kilim Üretimi
(Milyon m² , Milyar TL)

	1998		1999		2000		2001*		2002**	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer
El Halısı	3	5.703	2,8	6.093	2,4	84.151	2,3	80.169	2,4	82.975
Makine Halısı	28	10.935	1,6	5.853	17,6	47.856	13,4	36.503	14,9	40.518
Tafting, keçe, kilim	49	6.580	38	6.561	35,9	29.289	33,3	27.174	34,8	28.397

Kaynak: DPT, 8. Beşyılılık Kalkınma Planı, Ankara, 2002

* Gerçekleşme Tahmini

** Tahmin

2.2. Dış Ticaret

2.2.1. İhracat

Türkiye’de halı üretiminin köklü bir geçmişi vardır. Türk halıları ilk olarak Türk ve yabancı tacirler tarafından Avrupa’ya götürülmüş ve büyük bir beğeni kazanmıştır. Cumhuriyet dönemi ile birlikte ise halı ihracatımız giderek hız kazanmıştır.

Genel olarak Türkiye’nin ihracatının içinde halı sektörünün ihracat rakamları 2001 yılında %9’luk, 2002 yılında ise %8’lik bir orana sahiptir. 2001 yılında halı ihracatı 264.4 milyon USD, 2002 yılında %10’luk bir artışla 290.9 milyon USD’ a yükselmiştir.

**Tablo 5: Halı Sektörünün İhracat Performansı
2001-2002 Yıllık (bin \$)**

	2001 Yıllık	2002 Yıllık	2001/2002 Değişim
Türkiye Genel İhracatı	31.049.213	36.205.090	16.6
Halı İhracatı	264.483	290.937	10.0
Halı İhracatının Payı	0.9	0.8	
Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler İhracatı	3.780.043	4.018.632	6.3
Tekstil ve Hammaddeler İhracatının Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler İhracatındaki Payı %	7.0	7.2	

Kaynak: İhracatçı Birlikleri Kayıtları

Aylar itibariyle halı ihracatının seyrine bakıldığında Ocak ve Şubat aylarında sırasıyla %4,8 ve %20,1 oranında düşüş ortaya çıkmıştır. Diğer aylarda ise %1,5 ile %25,1 oranında artışlar göze çarpmaktadır. En yüksek artış Mart ayında %25,1, Kasım ayında %22,5 ve %21,6 ile Temmuz ayında gerçekleşmiştir.

**Tablo 6: Aylar İtibariyle Türkiye’nin Halı İhracat Kaydı
2002-2001 Yıllık (bin \$)**

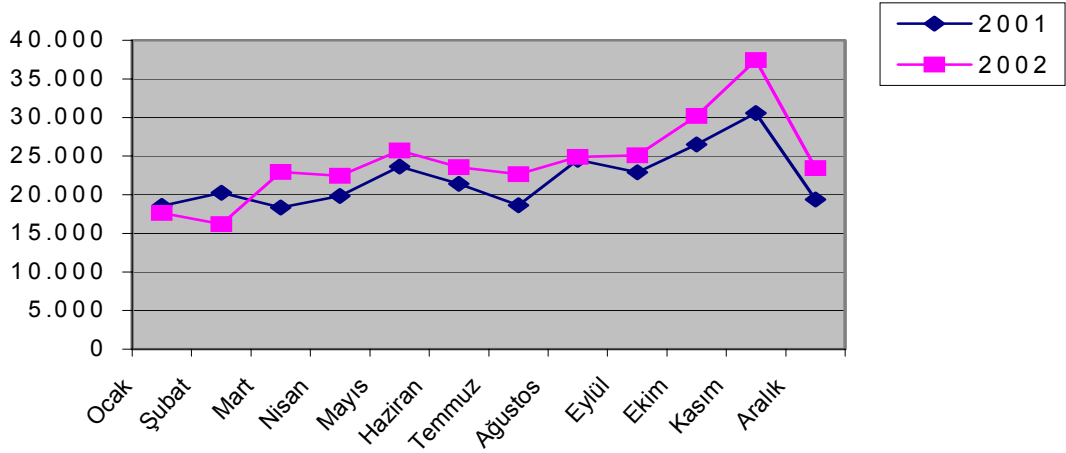
Aylar	2001	2002	2002/2001 Değişim
Ocak	18.535	17.652	-4.8
Şubat	20.244	16.170	-20.1
Mart	18.338	22.948	25.1
Nisan	19.833	22.426	13.1
Mayıs	23.638	25.723	8.8
Haziran	21.392	23.557	10.1

Temmuz	18.633	22.649	21.6
Ağustos	24.534	24.904	1.5
Eylül	22.904	25.106	9.6
Ekim	26.503	30.192	13.9
Kasım	30.559	37.422	22.5
Aralık	19.370	23.417	20.9

Kaynak: İhracatçı Birlikleri Kayıtları

2001-2002 yıllık dönemde aylık halı ihracatını değer yönünden incelersek, her iki yılın Ocak ayında rakamların sırasıyla 18.5 ve 17.6 milyon USD ile birbirine yakın değerler olduğunu görmekteyiz. Halı ihracatının en düşük olduğu zaman iki yılda da Temmuz aylarıdır. Bu düşüş yaz aylarında halıya olan talebin düşük olmasından kaynaklanmaktadır. En yüksek artış 2001 yılında 30.5 ve 2002 yılında 37.4 milyon USD ile Kasım aylarında olmuştur.

**Grafik 1: Aylar İtibariyle Halı İhracatının Seyri
2001-2002 Yıllık (bin \$)**

Halı ihracatına bölgeler itibariyle bakıldığında, her iki yılda da İstanbul Halı İhracatçı Birliği'nin aldığı payın en yüksek oranda olduğu görülmektedir. Söz konusu dönemde en düşük ihracat rakamlarına sahip Birlik ise Karadeniz İhracatçı Birliği olmuştur. Ancak, İstanbul'dan yapılan halı ihracatı 2002 yılında %13,7 oranında azalması karşısında Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden yapılan ihracat %52 oranında artmıştır. Bunun sonucunda İstanbul ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin halı ihracatından aldığı pay %43,6'lık oranla eşit düzeye gelmiştir.

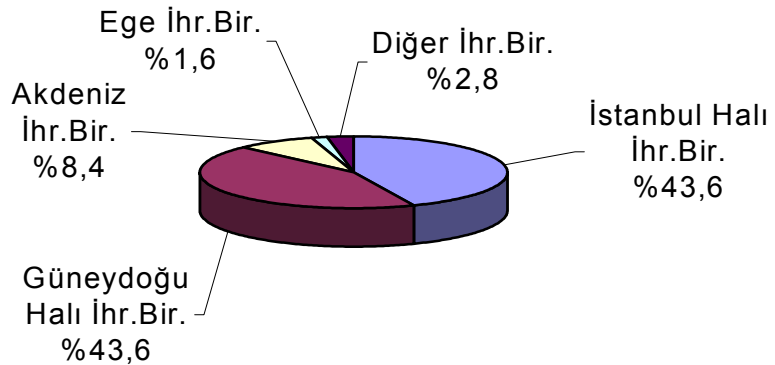
**Tablo 7: Halı İhracatının İhracatçı Birlikleri Bazında Dağılımı
2001-2002 Yıllık (bin \$)**

	2001 Yıllık	Pay %	2002 Yıllık	Değişim %	Pay %
İstanbul Halı İhr.Bir.	146.900	55.5	126.797	-13.7	43.6
Güneydoğu Halı İhr.Bir.(Makine halısı kaydı)	83.502	31.6	126.942	52.0	43.6
Akdeniz İhr.Bir.(Halı Kaydı)	23.490	8.9	24.416	3.9	8.4
Ege İhr.Bir. (Halı Kaydı)	5.471	2.1	4.511	-17.5	1.6
Denizli İhr.Bir. (Halı Kaydı)	2.584	1.0	325	-87.4	0.1
Doğu Anadolu İhr.Bir. (Halı Kaydı)	590	0.2	641	8.6	0.2
Uludağ İhr.Bir. (Halı Kaydı)	103	0.0	168	63.1	0.1
Antalya İhr.Bir. (Halı Kaydı)	233	0.1	693	197.4	0.2
Karadeniz İhr.Bir. (Halı Kaydı)	6	-	1	-	0.0
Birlikler Toplamı	262.879	-	284.494	8.2	-
Diğer*	1.604	-	6.443	301.6	-
Toplam	264.483	100.0	290.937	10.0	100.0

Kaynak: İhracatçı Birlikleri Kayıtları

(*) Çeşitli İhracatçı Birliklerinde aynı ürünlerin farklı kategorilerde yer alması ve bazı gümrük beyannameleri kapsamında "kombine ihracat" yapılması dolayısıyla ihracatçı Birlikleri Genel Sekreterliklerinden alınan rakamlarla DTM bünyesindeki konsolide rapordan alınan rakamlar arasında olabilecek farkı ifade etmektedir.

**Grafik 2: Halı İhracatının İhracat Birlikleri Bazında Dağılımı
2002 Yıllık**

Yukarıdaki grafikten de gözüktüğü üzere, halı ihracatında İstanbul ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi İhracatçı Birliklerinde sonra en yüksek pay %8,4 ile Akdeniz İhracatçı Birliğidir. %1,6 oranına sahip Ege İhracatçı Birliği'nin düşüşünün nedeni Denizli İhracat Birliği'nde 2002 yılında meydana gelen %87,4 oranındaki azalmadan kaynaklanmaktadır.

Tablo 8: Belli Başlı Ülke Grupları İtibariyle Türkiye Halı İhracat Kaydı

	2001 Yıllık 1000\$	Toplam Halıda Pay %	2002 Yıllık 1000\$	Toplam Halıda Pay %	2001/2002 Değişim %
AB Ülkeleri Toplamı	75.997	28.7	64.941	22.3	-14.5
Diğer OECD Ülkeleri Toplamı (ABD, Kanada, İsviçre vb.)	45.612	17.2	34.557	11.9	-24.2
Diğer Avrupa Ülkeleri Toplamı (Romanya, Bulgaristan, Macaristan vb.)	14.823	5.6	21.311	7.3	43.8
Eski SSCB Ülkeleri Toplamı (Rusya Fed. Azerbaycan, Özbekistan vb.)	27.485	10.4	42.219	14.5	53.6
Ortadoğu Ülkeleri Toplamı(S.Arabistan, İsrail, Kuveyt vb.)	51.957	19.6	59.620	20.5	14.7
Kuzey Afrika Ülkeleri Toplamı(Mısır, Tunus, Cezayir vb.)	1.141	0.4	1.913	0.7	67.7
Diğer Ülkeler Toplamı(Çin, Pakistan, GAC vb.)	1.248	0.5	858	0.3	-31.3
Bu Tabloda Yer Almayan Diğer Ülkeler	46.220	17.5	65.518	22.5	41.8
Toplam Halı İhracat Kaydı	264.483	100.0	290.937	100.0	10.0

Kaynak: İhracatçı Birlikleri Kayıtları

2002 ve 2001 yılına bakıldığında en yüksek oranda halı ihraç ettiğimiz ülkelerin başında AB ülkeleri ile Ortadoğu ülkeleri olduğu görülmektedir. AB ülkelerinin ihracatımız içindeki payı %22,3 iken Ortadoğu ülkelerinin payı %20,5'dir. OECD ülkelerine halı ihracatımız ise 2002 yılında bir önceki yıla göre %24,2 oranında azalarak 34.5 milyon USD'a gerilemiştir. Ayrıca, 2002 yılında ihracatta Çin ve Pakistan gibi ülkelerde %31,3 ve AB ülkelerinde %14 oranında düşüş kaydedilmiştir.

Halı ihracatımızda en yüksek artış gösteren ülkeler ise, %67,7 ile Kuzey Afrika ülkeleri, %53,6 ile eski SSCB ülkeleri ve %43,8 ile Romanya, Bulgaristan, Macaristan'ın oluşturduğu diğer Avrupa ülkeleri grubudur.

Türkiye için önemli bir gelişme de ABD ile siyasi yakınlaşma sonucunda 26-27 Şubat 2002 tarihlerinde Ankara'da toplanan Türk-ABD Ekonomik Ortaklık Komisyonu sonrasında alınan kararlarda Türk menşeli el dokuma halılarının ABD tarafından Genelleştirilmiş Preferanslar Sistemi (GSP)'ne dahil edilmesi maddesi yer almasıdır. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere GSP kapsamındaki ürünler için ithalat gümrük vergilerinde indirim veya muafiyet sağlamaktadır. Ancak, ABD'nin uygulamakta olduğu %1 ile %0,8 oranındaki vergilerin sıfırlanmasıyla Türkiye'nin ABD'ye halı ihracatında çok büyük bir artış olacağı düşünülmemelidir. Türkiye'nin ABD'nin el dokuma ithalatında yeri %3'dür. Bu düşük oranın sebebi ise ABD pazarındaki rakip ülkelerle Türkiye arasında %300'lere varan maliyet farklılığıdır.

2.2.2. İthalat

Halı ve kilim ithalat rakamları incelendiğinde en çok el halısı ithal ettiğimiz görülmektedir. DPT verilerine göre el halısı ithalatımız 2001 yılında % 40 ve 2002 yılında % 7 oranında azalmıştır. Makine halısında ise 2001 yılında % 37 oranında bir azalış sözkonusu iken 2002 yılında bu oran % 13'a gerilemiştir. Tafting, keçe ve kilim ithalatımız 2001 yılında % 64 oranında gerileyerek 6.882 USD'a ulaşmış, 2002 yılında da % 10 oranında azalış göstererek 6.211 USD olmuştur.

Tablo 9: Türkiye'nin Halı ve Kilim İthalatı
(milyon m² , bin \$)

	2000		2001*		2002**		Yıllık Artış(%)	
	Miktar	Değer	Miktar	Değer	Miktar	Değer	2001	2002
El Halısı	0,4	12.012	0,5	7.266	0,6	6.787	-40	-7
Makine Halısı	0,3	2.595	0,4	1.640	0,5	1.440	-37	-13
Tafting, keçe, kilim	7,1	19.166	5,1	6.885	5,8	6.211	-64	-10

Kaynak: DPT, 8. Beşyılılık Kalkınma Planı, Ankara, 2002

* Gerçekleşme Tahmini

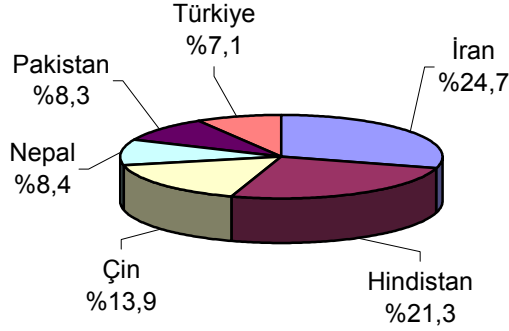
** Tahmin

3. DÜNYA HALI-KİLİM PİYASASI

3.1. Üretim

Dünya halı ve kilim üretimi bu mirasa sahip ülkeler tarafından devam ettirilerek gerçekleştirilmektedir. Halı ve kilimin dünya ithalatı 2 milyar USD civarındadır. Sözkonusu ihracatı en çok gerçekleştiren ülkelerin payları aşağıdaki grafikte yer almaktadır.

Grafik 3: Dünya Halı-Kilim Üreticilerinin İhracat Payları

Yukarıdaki grafikten de görüldüğü üzere dünya halı ve kilim üretiminde en yüksek pay %24,7 ile İran'a aittir. İran'ı %21,3 ile Hindistan ve %13,9 ile Çin takip etmektedir. Türkiye %7,1 oranına sahip olarak dünya halı ve kilim üretiminde 6. sırada yer almaktadır.

3.2. Dünya Ticareti

3.2.1. İhracat

3.2.1.1. Halı İhracatı

Dünya düğümlü halı ihracatında en büyük pay İran'a aittir. İran'ı Çin, Pakistan, Hindistan ve ülkemiz takip etmektedir. İran 2002 yılında 643.9 milyon USD ve 26.773 tonluk ihracatı ile kendini takip eden ülkeleri çok geride bırakmaktadır. Türkiye dışındaki ülkelere bakıldığında yıllar itibarıyla istikrarlı ihracat rakamlarına sahip olduklarını görmekteyiz.

Ülkemiz düğümlü halı ihracatında en fazla ihracat yapan 5. ülke konumundadır. Ancak, bu sektördeki payımız her geçen yıl düşmektedir. 1996 yılında 138.9 milyon USD değerinde ve 3.255 ton düğümlü ihracat kapasitesine sahip iken, 2000 yılında bu rakam değerinde %29 oranında azalarak 98.4 milyon USD, miktarda ise %25 oranında azalma göstererek 2.123 tona ulaşmıştır.

Tablo 10: Dügümlü Halı Dünya İhracat Rakamları
(bin \$)

	1996 Değer Miktar	1997 Değer Miktar	1998 Değer Miktar	1999 Değer Miktar	2000 Değer Miktar	5 YIL TOPLAMI
İran	-	635.704 23.753	570.082 21.873	689.643 26.262	643.965 26.773	2.539.394 98.661
Çin	306.668 6.137	304.270 6.106	264.672 6.536	242.160 6.642	249.166 8.075	1.366.936 33.496
Pakistan	230.837 3.787	192.110 2.874	204.374 3.101	240.967 4.105	277.002 4.920	1.145.290 18.787
Hindistan	120.572 2.242	138.524 2.610	203.541 4.194	267.313 5.188	-	729.950 14.234
Türkiye	138.969 3.255	150.752 3.402	136.893 2.900	103.074 2.426	98.398 2.123	628.086 14.106

Kaynak: PC-Tas, Trade Analysis System

Tafting halıda en yüksek oranda ihracat yapan ülkeler; Belçika-Lüksemburg, ABD, Hollanda, Belçika ve Almanya'dır.

Tablo 11: Dünya Tafting Halı İhracat Rakamları
(bin \$)

	1996 Miktar/ Değer	1997 Miktar/ Değer	1998 Miktar/ Değer	1999 Miktar/ Değer	2000 Miktar/ Değer	5 YIL TOPLAMI
Belçika-Lük.	1.518.647 498.844	1.369.943	1.317.231	-	-	4.232.821 498.844
ABD	533.588 164.668	606.325 178.911	581.365 164.577	560.200 159.186	579.353 163.834	2.860.831 831.176
Hollanda	531.637	735.795 2.874	488.045	481.544	404.950	2.641.971
Belçika	-	-	-	1.267.723	1.161.411	2.428.704
Almanya	289.564 41.552	267.623 13.110	275.445 44.671	261.723 43.611	223.667 41.744	1.318.022 214.688

Kaynak: PC-Tas, Trade Analysis System

Dokuma halı ihracat rakamları incelendiğinde en yüksek oranda ihracat yapan ülkeler, Belçika-Lüksemburg, Belçika, Hindistan, Hollanda ve İngiltere olarak sıralandığı görülmektedir. Ancak, bilindiği üzere özellikle Hindistan dışındaki tabloda yer alan ülkelerde dokuma halı üretimi yapılmadığı bilinmektedir. Belçika, Lüksemburg, Hollanda gibi Avrupa ülkelerinin dünya ihracat pazarında en yüksek sıralarda yer almasının sebebi bu ülkelerin re-export yapması olarak açıklanabilir. İran, Türkiye gibi ülkeler Avrupa ülkelerinin serbest bölgelerine halı ihraç ettiklerinde, bu ihracat sözkonusu ülkelerin ithalat kaleminde yer almamaktadır. Böylece sözkonusu ülkelere bu mallar ihraç edilmekte ve dünya ihracat tablosunda yüksek sıralarda yer almaktadır.

Tablo12: Dünya Dokuma Halı İhracat Rakamları
(bin \$)

	1996 Miktar/ Değer	1997 Miktar/ Değer	1998 Miktar/ Değer	1999 Miktar/ Değer	2000 Miktar/ Değer	5 yıl Toplamı
Belçika-Lük.	755.854 164.476	693.951	634.951	-	-	2.084.756 164.476
Belçika	-	-	-	650.551	664.999	1.315.550
Hindistan	332.229 66.844	284.961 56.575	225.566 59.904	224.671 54.829	-	1.067.427 238.152
Hollanda	53.999	723.132	58.435	57.750	49.564	942.880
İngiltere	155.403 12.432	150.095 11.329	147.808 12.199	136.747 9.433	128.778 9.552	718.831 54.945

Kaynak: PC-Tas, Trade Analysis System

3.2.1.2. Kilim İhracatı

Dünya piyasasına kilim ihraç eden ülkelerin başında Çin gelmektedir. Çin 11.7 milyon USD değerinde ve 461 bin ton miktarında el yapımı kilim ihraç etmektedir. Çin'i 11.1 milyon USD ile İran çok yakından takip etmektedir. Ayrıca, İran'ın ihraç ettiği kilim miktarı Çin'den daha yüksek orandadır. Türkiye'nin ise kilim ihracatı hergeçen yıl düşmektedir. İhracatımız 1996-2000 yılları arasında %40 oranında düşmüştür. ABD ve İngiltere'nin ise re-export yaptığı anlaşılmaktadır.

Tablo 13: Dünya Kilim İhracat Rakamları
(bin \$)

	1996 Değer Miktar	1997 Değer Miktar	1998 Değer Miktar	1999 Değer Miktar	2000 Değer Miktar	5 YIL TOPLAMI
Çin	11.906 259	18.124 530	15.043 487	11.379 399	11.772 461	68.224 2.136

Türkiye	13.098 885	12.828 754	11.360 748	10.930 934	7.884 382	56.100 3.703
İran	-	8.383 678	6.803 557	11.130 898	11.124 853	37.440 2.986
ABD	4.607 842	4.908 642	5.464 987	2.848 371	2.335 434	20.162 3.276
İngiltere	4.652 240	4.310 401	2.741 272	3.327 671	3.609 347	18.639 1.931

Kaynak: PC-Tas, Trade Analysis System

3.2.2: İthalat

3.2.2.1. Halı İthalatı

Dünya örgü halı ithalatında Almanya 443.9 milyon USD ve 32.851 ton ile en çok ithalat yapan ülkedir. Almanya'yı 587.4 milyon USD ve 26.815 ton ile ABD, 97.5 milyon USD ve 2.831 ton ile Japonya takip etmektedir. Ancak, Almanya'nın ithalatı 1996 yılı baz alındığında değerinde %43, miktarda ise %28 oranında azalma olduğu görülmektedir. Ayrıca, İngiltere ve İtalya ithalat değerinde Japonya'nın gerisinde olmalarına rağmen miktar bazında daha yüksek oranlarda ithalat gerçekleştirmektedir.

Tablo 14: Dünya Örgü Halı İthalat Rakamları
(bin \$)

	1996 Değer Miktar	1997 Değer Miktar	1998 Değer Miktar	1999 Değer Miktar	2000 Değer Miktar	5 YIL TOPLAMI
Almanya	778.027 45.100	672.919 45.180	618.005 39.251	510.814 35.188	443.978 32.851	3.023.743 197.570
ABD	268.955 14.278	324.862 15.244	411.470 19.002	466.247 22.940	587.407 26.815	2.058.941 98.279
Japonya	177.078 4.919	138.881 3.657	95.994 2.680	89.202 2.578	97.566 2.831	598.721 16.665
İtalya	113.905 6.551	107.956 7.237	102.782 7.213	99.431 7.513	86.801 6.928	510.875 35.442
İngiltere	83.655 7.021	79.784 5.908	66.439 4.735	65.577 5.031	57.836 4.605	353.291 27.300

Kaynak: PC-Tas, Trade Analysis System

Dünya tafting halı ithalatında ise ilk sırayı beş yılın toplamı alındığında tekrar Almanya almaktadır. Ancak, örgü halıda da olduğu gibi Almanya'nın tafting halı ithalatı 1996-2000 yılları arasında değerinde %48, miktarda %21 oranında azalmıştır.

Almanya'dan sonra ikinci sırada bulunan İngiltere'nin ithalatı ise bu dönemde değerinde ve miktarda yaklaşık %20 oranında artmıştır.

Tablo 15: Dünya Tafting Halı İthalat Rakamları
(bin \$)

	1996 Değer Miktar	1997 Değer Miktar	1998 Değer Miktar	1999 Değer Miktar	2000 Değer Miktar	5 YIL TOPLAMI
Almanya	847.863 237.434	672.221 214.820	661.954 216.702	601.434 211.976	446.246 188.042	3.229.718 1.068.974
İngiltere	507.983 188.177	588.399 179.854	596.793 192.550	577.116 215.053	607.424 226.555	2.877.715 1.002.129
Kanada	278.809 39.350	343.788 44.429	364.701 43.727	372.439 45.749	372.915 44.005	1.732.652 217.260
ABD	263.919 59.245	293.374 65.025	308.479 67.936	363.804 84.183	422.400 92.851	1.651.976 369.240
Hollanda	263.287	487.480	256.399	207.085	163.670	1.377.921

Kaynak: PC-Tas, Trade Analysis System

Dünya dokuma halı ithalatında ABD diğer ülkelere göre yüksek oranda önde gelmektedir. ABD'nin ithalatı 1996'dan itibaren değerinde %54 oranında artarak 429.9 milyon USD'a, miktarda %81 oranında artarak 81.814 tona yükselmiştir. İngiltere'nin ithalatı ise değer ve miktarda sırasıyla, %10 ve %31 oranında artmıştır. Tablodaki diğer ülkelere bakıldığında ise her geçen yıl düşüş gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 16: Dünya Dokuma Halı İthalat Rakamları
(bin \$)

	1996 Değer Miktar	1997 Değer Miktar	1998 Değer Miktar	1999 Değer Miktar	2000 Değer Miktar	5 YIL TOPLAMI
ABD	278.224 45.054	300.787 51.848	345.950 57.807	391.547 70.112	429.973 81.814	1.746.481 306.635
İngiltere	161.546 37.240	198.752 45.814	214.700 51.101	179.871 43.349	177.731 86.057	932.600 263.561
Almanya	169.836 35.206	145.063 33.120	167.608 36.889	155.909 35.545	122.965 32.593	761.381 173.353
Japonya	178.527 24.348	126.480 20.432	107.019 17.934	117.131, 20.474	143.948 26.901	673.105 110.089
Hollanda	44.592	351.688	36.832	39.416	37.783	510.311

Kaynak: PC-Tas, Trade Analysis System

3.2.2.2. Kilim İthalatı

Dünya kilim ithalat rakamlarına bakıldığında ABD'nin en yüksek oranda ithalat gerçekleştirdiği görülmektedir. ABD yaptığı bu yüksek oranda ithalatın bir kısmını ihraç da ederek daha öncede değindiğimiz üzere re-export yapmaktadır. Aynı şekilde İngiltere de yaptığı ithalatın bir kısmını ihraç ederek ithalat ve ihracat tabloların ikisinde de yüksek oranlarla ilk sıralarda yer almaktadır. İlk sırada yer alan ABD'ni Almanya takip etmektedir. Ancak, Almanya'nın ithalatı 1996-200 yılları arasında %54 oranında düşmüştür. Aynı dönemde İngiltere'nin ithalatı da %24, İsveç %55 ve İtalya'da % 25 oranında düşüş kaydedilmiştir.

Tablo 17: Dünya Kilim İthalatı
(bin \$)

	1996 Değer Miktar	1997 Değer Miktar	1998 Değer Miktar	1999 Değer Miktar	2000 Değer Miktar	5 YIL TOPLAMI
ABD	21.541 1.878	27.285 2.230	30.467 2.761	28.712 2.514	32.437 2.955	140.442 12.338
Almanya	20.010 2.072	16.514 2.123	13.801 1.409	10.549 1.113	9.367 1.106	70.241 7.823
İngiltere	10.787 1.289	11.037 1.400	9.611 1.354	10.424 13.861	8.223 2.878	50.0821 20.782
İsveç	11.194 1.770	11.658 2.034	6.405 1.279	5.487 1.210	5.131 1.055	39.845 7.348
İtalya	7.958 621	7.522 613	6.864 616	6.582 619	6.027 593	34.953 3.062

Kaynak: PC-Tas, Trade Analysis System

4. SONUÇ

2002 yılında halı sektörü 2001 yılında yaşadığı %12 oranında düşüşü telafi ederek %10'luk bir artışı yakalamıştır. Bu rakamlar gözönüne alındığında 2002 yılı bir kayıp yıl değildir; ancak kayda değer bir yıl da olduğu söylenemez.

Türk halıcılığının üretim merkezleri ağırlıklı olarak evde kurulan el tezgahlarıdır. Ancak, yoğun bir rekabet yaşanan bu sektörde bu tür bir anlayış içerisinde üretim yaparak diğer ülkelerle rekabet etmek giderek zorlaşmaktadır. Dünya üretimini de incelediğimizde üretimin atölye sistemi içerisinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Halıcılık sektörümüz ancak atölye sistemine geçiş ile üretimi endüstriyel boyuta taşıyabilir.

Son yıllarda halı ve kilim sektörümüz yoğun Çin ve Uzakdoğu rekabeti karşısında ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Özellikle Çin'de halı üretiminin devlet destekli olması nedeniyle ihracatçılarımız açısından sözkonusu ülkeyle rekabette

zorlamaktadır. Ancak, bazı firmalarımız ucuz işgücü sebebiyle Çin'de halı imal ettirip Türkiye'de satmakta veya ihraç etmektedir.

Türkiye'nin en çok halı ihracatı gerçekleştirdiği ülkelerden biri olan Almanya'nın talebinde 2002 yılında %40 oranında bir düşüş yaşanması Türk ihracatçıları zor duruma düşürmüştür. Toplam halı ihracatımızın neredeyse yarısını kapsayan Almanya'daki bu düşüş sonucunda AB'ye olan ihracatımız %25 oranında gerilemiştir. Ayrıca, ABD ve Suudi Arabistan'daki halı talebinde %35 oranında gerçekleşen gerileme de ihracatçılarımızı zor durumda bırakmıştır.

Halı ve kilimin stok maliyetinin yüksek olması sebebiyle özellikle yurtdışında yüksek fiyatlarda alıcı bulan Türk Halıları iç piyasada çok daha ucuza satılmaktadır. Bu fiyat farklılığı ülkemizi turist olarak ziyaret eden kişilerin halılarımıza olan yoğun talebi artırmaktadır. Turistik satışlara bakıldığında, artan turist sayısı ile birlikte profesyonelleşen Turistik Halı Satış Merkezleri ve mağazalar ülkemize 1-1,2 milyar USD gibi yüksek oranda döviz girdisi sağladığı ifade edilmektedir. Bu merkezlere verilecek devlet desteği ve teşvikler ile bu net döviz girdisinin daha da artırılması sağlanabilir.⁶

⁶ Hedef Dergisi, Ocak 2003